

Світлана Архипова
АДМІНІСТРАТИВНО-
ТЕРИТОРІАЛЬНІ ПОДІЛИ
КИЄВА В ХХ ст.

Існує усталений погляд на те, що датою першого адміністративного поділу Києва є 1921 рік. Він закріплений, зокрема, у енциклопедичному довіднику «Київ» за 1981 р.¹ (російськомовне видання довідника 1982 року²), газетних публікаціях³ тощо. Насправді ж перший адмінподіл Києва відбувся значно раніше. Спробуємо проаналізувати процес усталення адміністративно-територіального поділу Києва та дослідити хід утворення і перейменування районів.

На початок ХХ ст. (до 1917 р.) у Києві існував поділ на вісім поліцейських частин: Старокиївську, Печерську, Подільську, Двірцеву, Плоську, Либідську, Бульварну і Лук'янівську⁴.

У 1917 році, після повалення царату, відбулась заміна поліції на міліцію, а поліцейські дільниці перейменовані на райони. Тобто уже в 1917 році був започаткований районний адміністративно-територіальний поділ. З газетних повідомлень маємо відомості про поділ Києва на 10 районів: Лук'янівський, Шулявський, Подільський, Плоський, Бульварний, Либідський, Солом'янський, Старокиївський, Двірцевий і Печерський⁵. А в серпні 1918 р. секретаріат Київської міської управи видав документ про поділ міста уже на 17 районів, вказавши межі кожного з них⁶.

Межі міських земель охоплювали територію від Горенки, по правому березі Дніпра з Трухановим островом і частину території Остерського повіту Чернігівської губернії із Долобецьким островом та Передмостовою слобідкою. Межі міста визначали: Микільська слобідка по північній межі і далі по шосе на Дарницю, із залученням

¹ Київ. Енциклопедичний довідник // За ред. А.Кудрицького. — К., 1981. — С. 21, 198, 401, 472, 484.

² Киев. Энциклопедический справочник. — К., 1982. — С. 20, 182, 361, 433, 442, 691.

³ Вдячність гордых спадкоємців // Вечірній Київ. — 1995. — 5 вересня.

⁴ Державний архів м. Києва (далі — ДАК). — Ф.237, оп.1, спр. 102, арк. 1–1 зв.

⁵ Южная газета. — 1917. — 14 октября.

⁶ ДАК. — Ф. 163, оп. 8, спр. 86, арк. 68–71.

старої і нової Дарниці та Інтендантського містечка, Києво-Воронезький залізничний шлях по напрямленню до залізничного мосту, правий берег Дніпра, під'їзний шлях, шлях на Теличку, річка Либідь. Далі вони проходили по Лисогорському рукаву до таборів понтонерів, по південній окраїні с. Мишоловки, по шляху південніше Голосіївської пущі до хутора «Червоний Трактир», залучаючи його, по шляху на південну околицю Жулян, через південно-західну залізницю по краям Братської, Софійської і Петропавлівської Борщагівок, залучаючи їх, на Катерининські дачі, залучаючи їх, через Брест-Литовське шосе по північній і західній окраїнах села Біличі, залучаючи його, і по шляху від Білич на Святошин, по західній окраїні Святошина з прилеглими місцевостями до Брест-Литовського шосе по напрямленню до депо електричного трамваю, по північній і західній межі міських земель до Горенки⁷.

Також був поданий поділ київського градоначальства на райони:

1. Святошинський. Правий бік Хрещатика від Царської площі до вул. Прорізної. Правий бік вулиць Прорізної і В. Підвальної до рогу Бульварно-Кудрявської. Будинки, які виходять на Львівську площу і сама площа з базаром. Львівська вулиця (один бік) до Вознесенського спуску. Киянівський провулок. Десятинна церква. Гончарний провулок, Андріївський спуск до Боричева Тока і Олександрівський спуск з гори Св. Володимира до Хрещатика.

2. Володимирський. Від рогу вулиць Прорізної і Хрещатику по правому боці Хрещатика до Бібіковського бульвару. Бібіковський бульвар до Галицької площі і будинки, які виходять на цю площу, через вулиці Столипінську до Бульварно-Кудрявської, правий бік останньої до Великої Підвальної вулиці.

3. Львівський. Від Львівської площі (будинки, які виходять на цю площу) вниз по вул. Бульварно-Кудрявській до Галицької площі, будинки, які виходять на цю площу і до Бібіковського бульвару. Бібіковський бульвар до Кадетського шосе і Триумфальної брами. По Кадетському шосе до Львівської вулиці, правий бік Львівської вулиці до Глибочиці. Правий бік Глибочиці до Вознесенського спуску. По Вознесенському спуску обидва боки, включаючи Духовну семінарію і будинки до Киянівського провулку по лівому боці, а по правому боці до рогу Львівської вулиці.

4. Лук'янівський. Від рогу Дорогожицької вулиці і Глибочиці, лівий бік останньої до Нижнього Валу. Один бік Нижнього Валу до Олегівської вулиці, включаючи Щекавицьке кладовище, до підніжжя гори. По схилу гори, не включаючи садиб, які виходять на Кирилівську вулицю, до Кирилівської лікарні. По яру, лінії трамваю № 18 і межі садиби Кирилівської лікарні, кладовищ, садівництва Мейера. Нові місця на дачі Дьякова й інші Сирецькі дачі. Садиба

⁷ Там само. — арк. 68.

монастиря Св. Іони до Святошинського шосе. По Старо-Житомирській дорозі і Дігтярній вулиці до рогу Львівської, включаючи Лук'янівську площу.

5. Бульварний. Від рогу Володимирської вулиці і Бібіковського бульвару. По Бібіковському бульвару, включаючи Університет, Ботанічний сад і Галицький базар до Кадетського шосе і Триумфальної брами. По Кадетському шосе до залізниці, по залізниці, включаючи ст.Київ, до Паньківської вулиці (один бік), Караваєвської і один бік Караваєвської до Володимирської вулиці.

6. Либідський. Від рогу Бібіковського бульвару і Володимирської вулиці, правий бік Бібіковського бульвару, через вул. Велику Васильківську, правий бік Бессарабської площі, правий бік Басейної до Прозорівської вул. Прозорівська вулиця до Ділової, включаючи територію Виставки і Народний Дім. По Діловій вулиці до залізниці і р. Либеді. По залізниці до вул. Паньківської, по вулицях Паньківській до Караваєвської. По Караваєвській до вул. Володимирської, включаючи пам'ятник імператору Миколі І.

7. Новостроєнський. Від рогу вулиць Прозорівської і Ділової. Вся територія від Прозорівської дороги до південного боку Інтендантських сараїв і по Печерській вулиці до залізниці. По залізниці, включаючи ст. Київ ІІ, станцію трамваю біля Деміївського переїзду і Байкову гору з кладовищем. По залізниці до вул. Ділової і один бік цієї вулиці.

8. Двірцевий. Правий бік р. Дніпро від нижнього пам'ятника Хрещення до Військової Водокачки. По кріпосному яру, включаючи Олександрівську лікарню, по Собачій стежці до рогу Шпитального провулку і Басейної вулиці. Бессарабська площа з базаром. Площа Богдана Хмельницького до Хрещатика і Хрещатик до Царської площі. Олександрівський узвіз до нижнього пам'ятника Св. Володимира та укiс Купецького Саду до купалень.

9. Печерський. Правий берег Дніпра від Військової Водокачки до залізничного мосту. По залізниці до Печерської вулиці і по цій вулиці до Наводницьких воріт, включаючи Олександрівське інженерне училище і Юнкерський тир, через плац на південь Інтендантських сараїв по прямій смузі на Прозорівську дорогу, включаючи всі шпитальні будівлі до Прозорівської вулиці. По вулицях Прозорівській до Басейної і Шпитальному провулку. Через Собачу стежку по Кріпосному яру поза садибою Олександрівської лікарні, частину Кловського узвозу і просто до Військової водокачки.

10. Подільський. Від нижнього пам'ятника Хрещення. Олександрівський спуск і підніжжя Володимирської гірки. Боричів тік, Олександрівська церква, Андріївський спуск від церкви, Гончарна вулиця. По Киянівському провулку (по старій межі зі Старокиївською дільницею), по Воздвиженській вулиці до рогу Вознесенського спуску і до Верхнього Валу, включаючи частину Житнього базару і Верхній

Вал до Дніпра, включаючи гавані та лісові склади. Труханів острів з рукавами.

11. Плоський. Від рогу Олегівської вулиці і Нижнього Валу по Нижньому Валу, включаючи частину Житнього базару до Дніпра. По Дніпру до Канівського провулку. Обидва боки Кирилівської вулиці до Кирилівської лікарні і ріг Канівського провулку.

12. Шулявський. Від рогу Кадетського шосе, тріумфальних воріт, один бік Кадетського шосе до Львівської вулиці. Львівська вулиця до Дігтярної вулиці, Старо-Житомирської дороги і по цій дорозі до Святошинського шосе (включаючи Пушкінський парк, Політехнічний інститут, с. Шулявку і казарми залізнодорожного батальйону). Кадетський гай, Караваєві дачі до смуги дороги на Чоколівське селище.

13. Солом'янський. Від хутора «Червоний Трактир» по південній межі залізниці. По залізниці до південної окраїни Кадетського гаю, Нижня Солом'янка до залізниці, і по залізниці Батієва гора, Протасів і Кучмин яри. Клінічний Городок. Бактеріологічний інститут. Забайков'я і с. Совки.

14. Куренівський. Від Кирилівської лікарні по правому боці трамвайної смуги № 18, включаючи парк Кирилівської лікарні, Реп'яхів і Бабин яри. Військове стрільбище і по межі міських земель до Пуці-Водиці. Вся територія Пуці-Водиці до Дніпра. По Дніпру до Канівського провулку.

15. Святошинський. Від Південно-Західної залізниці мимо Братської, Софіївської і Петропавлівської Борщагівок, включаючи їх, до Катерининських дач і через Брест-Литовське шосе по південно-західній і північній окраїнах с. Біличі, включаючи їх, по дорозі на Святошин.

16. Деміївський. Від залізнодорожного мосту через Дніпро. Під'їзні шляхи на Теличку. По р. Либідь, Лисогорському рукаву до таборів понтонерів. По південній окраїні Мишоловки, включаючи її, по дорозі на південь Голосіївської пустині на хутір «Червоний трактир», включаючи його. Від трактиру на північ по Васильківському шляху по південно-східній окраїні с. Совки, по південній окраїні Забайков'я і кладовища до залізниці, по ній до залізнодорожного мосту.

17. Слобідський. Територія Чернігівської губернії Остерського повіту, острів Долобецький, Передмостова і Микільська слобідки по північній межі і далі по шосе на Дарницю, включаючи ст. Дарницю і Інтендантський городок. По смузі залізниці, включаючи Кухмістерську слобідку по південній її окраїні до залізничного мосту, включаючи його, і Печерська слобідка⁸.

⁸ Там само. — арк. 68–71.

Наступний поділ міста відбувся з приходом більшовиків, у березні 1919 року, коли статистично-організаційним відділом при виконкомі був розроблений план розбивки Києва на ряд самостійних комун із власними адміністративними і продовольчими органами, школами і т.д. За цим планом місто поділялось на 25 комун, які носили цифрову нумерацію і були позначені таким чином: 1-а комуна — нестерівсько-фундуклеєвська, 2-а — бульварно-кудрявська, 3-я — старо-київська, 4-а — двірцева, 5-а — троїцька, 6-а — університетська, 7-а — бульварна, 8-а — обсерваторна, 9-а — гостинно-дворська і труханоостровська, 10-а — подільська, 11-а — печерська, 12-а — новостроєнська, 13-а — окр.либідська, 14-а — деміївська перша комуна, 15-а — деміївська друга комуна, 16-а — батиєво-солом'янська, 17-а — шулявська, 18-а — лук'янівська, 19-а — глибочицька, 20-а — плоська, 21-а — куренівсько-пріорська, 22-а — пушчеводицька, 23-я — дачна, 24-а — звіринецька і 25-а — слобідська комуна⁹.

Денікінці, прийшовши до влади, відновили старий поділ міста на поліцейські дільниці. А в квітні 1920 року в місті знову був районний поділ. Зокрема були відновлені райони: Шулявський, Печерський, Подільський, Святошинський, Міський, Деміївський, Куренівський, Слобідський, Новостроєнський та ін.¹⁰

Під час світової і громадянської воєн місто перебувало в тяжкому становищі господарчої розрухи, що потребувало скорочення кількості апарату управління, чиновників, районів. Тому на початок 1921 року маємо шість укрупнених адміністративно-територіальних районів: Подільський (із Куренівським підрайоном), Печерський, Солом'янський, Шулявський (із Святошинським підрайоном), Деміївський та Слобідський¹¹.

Нова реорганізація з встановленням меж районів здійснювалася згідно з постановою губвиконкому з 1 січня 1922 р. Міська структура стала такою:

Печерський район.

Від вул. Червоноармійської (колишня В. Васильківська) по вул. Пушкінській, Свердлова (колишня Прорізна) і вул. В. Підвальної до Сінного базару, повз базар, по вул. Горовиця (В. Житомирська) — обидва боки, до вул. В. Володимирської, далі по В. Володимирській (обидва боки), Десятинний провулок, по вул. Жертв Революції (Трьохсвятительська) до Михайлівського підйому, включаючи Володимирську гірку, далі по вул. Революції (Олександрівській) до сходів Олександрівських і далі по старій межі (по Дніпру і залізниці), повз

⁹ Коммунар. — 1919. — 27 марта. — № 26.

¹⁰ Вісті — Известия Киевского Губревкома. — 1920. — 1-7 апреля.

¹¹ Коммунист. — 1921. — 6 января. — № 4 (263).

дачі Ярошинського і скотобійні, далі по вулицях Прозорівській і Зарудного (колишня Поліцейська) до вул. Червоноармійської¹².

Солом'янський район.

Від межі міста по залізниці, уздовж Кадетського гаю, через запасні залізничні шляхи до вулиці Дьякова, по ній до Галицького базару, по проїжджій частині базару до вулиці Нероновича (колишня Бульварно-Кудрявська), по вул. Нероновича до Сінного базару, по вулицях В. Підвальной, Свердлова до Пушкінської, по ній до Червоноармійської, до вул. Зарудного, до Києва-Товарного й по старій межі¹³.

Подільський район.

Від Сінного базару по вулиці Львівській до Глибочиці, від неї по вулицях Татарській, Підгірній, Половецькій, Нагорній і Макарівській, включаючи Реп'яхів Яр, але без єврейської лікарні, до межі єврейського кладовища, по його межі й межі православного кладовища до шляху на Сирець, по ньому до дачі Мейера і від неї до Стрільбища. Окрім того, до Подільського району входили урочище Вигода, Бабин Яр і Труханів Острів. Межі інших районів — Деміївського і Шулявського — встановлюються по межах перших трьох (Печерського, Солом'янського і Подільського)¹⁴.

Влітку 1922 р. порушувалось питання про розширення міської смуги, яке дістало розв'язання лише 12 жовтня 1923 р. після затвердження відповідного рішення Раднаркомом УСРР. Згідно з ним, у смугу м. Києва були включені поселення: Горенка з селищем Костянтинівка, Мостище з хутором Берковець, Романівка з хутором Любка, Біличі з хутором Дігтярі, Стара і Нова Чоколівка, Олексіївська слобода, Совки, Червоний Трактир, Голосіївські хутори, Мишоловка, Воскресенська, Микільська та Кухмістерська слобідки, Нова і Стара Дарниця, Позняки і лісництва: Київське, Святошинське, Межигірське і Микільське¹⁵. В цьому ж році в Україні було розпочато адміністративно-територіальну реформу, за якою волості і повіти замінювалися на більш укрупнені одиниці — райони і округи.

Згідно ще дореволюційному положенню Ради Міністрів від 2 червня 1910 р. до Києва були приєднані суміжні з ним поселення Верхньої і Нижньої Солом'янок, Кучмин, Протасів Яри та Батиева Гора¹⁶. В зв'язку з тим, що жителі цих місцевостей брали активну участь у січневому повстанні 1918 р. проти Центральної

¹² Пролетарская правда. — 1921. — 13 декабря.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Пролетарская правда. — 1923. — 28 октября. — № 247 (662).

¹⁶ Известия Киевской городской Думы. — 1910. — С. 1–2.

Ради, радянська влада назвала цю місцевість Січнівка, або «Січневого повстання район», який згодом був перейменований у Залізничний.

У липні 1922 р. губвиконком вніс на пленум міськради пропозицію про ліквідацію райрад і райвиконкомів. Передбачалось перевести членів райрад до складу міськради, а робітників райвиконкомів — на службу в райміліцію. Причини цього рішення були принципіального і матеріального характеру. Райради були введені у великих міських центрах з метою, перш за все, залучення робітничих мас до справ управління і радянського будівництва. Але досвід показав, що це завдання виконувалося украй повільно, справ для розгляду у райрадах було дуже мало, а головне — коштів для обслуговування околиць міста хронічно не вистачало. Райради відмирили. З появою «непу» з його місцевими бюджетами з'явилась надія, що вони оживуть. Але навіть утримання одних лише співробітників, яких нараховувалось до 90 у всіх райвиконкомах, їм було не під силу¹⁷. Тому було вирішено ліквідувати районні установи, перевівши членів райрад у міськраду.

З 1922 по 1934 рр. у місті не було ні райрад, ні райвиконкомів, хоч продовжував існувати районний поділ міста. Змінювались тільки кількість районів і деякі назви. У 1922–25 рр. у Києві було п'ять районів, в 1926 — 10, в 1927 р. — одинадцять¹⁸.

У 1923 р. було створено Київську округу. До міського окружного центру входили передмістя Деміївка, Пуща-Водиця, Святошин, Катеринівка, Нивки, Микільське лісництво, Передмісна Слобідка. Безпосередньо окрвиконкомові були підпорядковані Нова та Стара Дарниця, Микільська, Кухмістерська, Олександрівська слобідки, Чоколівка, Микільське лісництво¹⁹.

У 1925 р. на базі ліквідованої Київської губернії було утворено п'ять округ, безпосередньо підлеглих Харкову. При губернській адміністративно-територіальній комісії відбулось засідання з питань районування, в якому взяли участь представники Волинського, Подільського і Полтавського губвиконкомів і всіх окрвиконкомів Київщини. Згідно з її ухвалою до Київського округу приєднувався Переяславський район Полтавської губернії. Збори переглянули також список міст і селищ міського типу. До числа міст були віднесені тільки Київ, Біла Церква, Бердичів, Умань, Черкаси і Сміла²⁰.

¹⁷ Пролетарская правда. — 1922. — 26 июля. — № 166(279).

¹⁸ Рибаків М.О. Адміністративно-територіальний поділ м.Києва: із давнини до сьогодення // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. Науково-теоретичний журнал. — № 1. — К., 1998. — С.23.

¹⁹ Список поселень Київської округи. — К., 1926. — С. 1.

²⁰ Пролетарская правда, 1925. — 1 апреля. — № 73 (1084).

На початку 1927 р. постановою президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету до м. Києва було приєднано Стару та Нову Дарницю, Нивки, Чоколівську, Олександрівську, Микільську та Кухмістерську слобідки. В адміністративно-міліцейському відношенні їх обслуговували Ленінський, Солом'янський та Святошинський райони міліції²¹.

У 1927 р. було створено Жовтневий район, який у 1917–23 рр. називався Шулявським, а з 1923 по 1927 рр. — Раковським (район ім. Раковського)²².

На квітень-травень 1931 р. система влади в місті була повністю розбалансована. Існувало кілька районувань, які були зовсім не пов'язані поміж собою, навіть у межах одного й того ж відомства. Так, існували районування по лініях міліції, нарсуду, охорони здоров'я (декілька районувань), фінансових органів, споживчої кооперації, комунального господарства тощо. Тому відчувалася гостра потреба у чергових реформах.

Проблему нового районування було розглянуто на засіданні президії київського міськплану у травні 1931 р. Було вирішено почати районування з установами основних макрорайонів. Щоб уточнити межі макрорайонів, місто розподілили на мікрорайони, які визначили, виходячи з таких засад:

— перспективи розвитку енергоцентралей, промисловості та сільського господарства м. Києва;

— топографічні властивості, транспорт і зв'язок;

— міра комунального впорядкування даного мікрорайону (зокрема — характер забудови);

— мікрорайон повинен був охопити комплекс домоволодінь із загальним числом мешканців у кожному комплексі не більше, як 6000 осіб (за переписом 1931 р.). Також був установлений розподіл міста по агентурному обслуговуванню із запровадженням чотирьох районів: Ленінського, Жовтневого, Петрівського і Січневого повстання²³.

Зрештою проблему мікрорайонування було розв'язано шляхом утворення 4 районів (Ленінський, Петрівський, Жовтневий та Сталінський)²⁴. 11 березня 1934 р. за ухвалою Київської міської ради у місті було утворено 4 районні ради: Ленінську, Сталінську, Петрівську та Жовтневу²⁵.

²¹ Вісник обов'язкових постанов Київського окрвиконкому. — № 3(24). — С. 11.

²² Вулиці Києва. Довідник. — К., 1995. — С. 288.

²³ ДАК. — Ф. Р-11, оп. 1, спр. 252, арк. 7-8., 9а.

²⁴ Вісник обов'язкових постанов Київської міськради. — № 1. — С. 8–11; № 2–3. — С. 2, 6, 9, 13; 35. — С. 8.

²⁵ ДАК. — Ф. Р-1, оп. 1., спр. 7038, арк. 17.

Але вже в процесі нового районування міста виявився ряд його істотних недоліків: райони були відділені один від одного сторонами вулиць, тобто межі проходили по повздовжньому розрізі вулиці; окраїнні території міста, які потребували значної уваги і ресурсів на свій благоустрій, були розподілені нерівномірно між усіма районами. Приміром, до складу Петрівського району увійшли Пуща, Куренівка, Слобідка і Дарниця²⁶.

Як наслідок, фактичне керівництво територіями міста не відповідало адміністративному поділу і проводилось на основі довільного розмежування. Довелося відразу ж приступити до перегляду меж районів, щоб ліквідувати існуючий різнобіч.

Постановою Президії міськради було ухвалено здійснити перехід на нове районування з 1 січня 1935 р²⁷. Воно було подане в такому вигляді:

1. Петрівський район. Із нього виділяються Слобідка і Дарниця. Згідно цьому нові межі району проходять: від мосту Є. Бош (який входить у новий район) вниз по Набережно-Хрещатицькій, по вул. Революції, проходять через Володимирську Гірку, яка відходить до Ленінського району і, залишаючи за собою підйом і всі прилеглі до нього вулиці, виходить нагору до стику вулиць Короленка (№ 1) і Жертв Революції (№ 27), від яких починаються межі Ленінки;

далі — межі Петрівського району проходять по Воздвиженській, Гончарній, Дігтярній вулицях, Киянівському провулку, які повністю включаються в Петрівку, захвачують Кожум'яцьку вул. і прилеглі до неї пустирі аж до Смирновського спуску, який відходить до Жовтневого району;

потім — межі проходять по тилах Петровської вулиці, захвачуючи всю Глибочицю до заводу ім. Артема, Татарку, Половецьку вул., Кмитів Яр;

далі — межа Петрівського району з Жовтневим проходить по Відрадній вул. будинку № 32 і по вул. 9 Січня до № 27, а звідси слідує далі на захід, включаючи Йорданське кладовище до Нагорної вулиці, Святославського провулку, Нагорний, Іполітовський провулки, Смородинський підйом, Ново-Макарівську вул. до № 58, які відходять до Жовтневого району;

далі — охоплюючи Реп'яховий Яр, межі проходять по пустирях у тилу Єврейського кладовища, яке залишається за Жовтневим районом, включає Бабин Яр, Сирецьку вул., Куренівку і Пущу в існуючих межах²⁸.

²⁶ ДАК. — Ф.Р-1, оп.1., спр. 6455, арк. 2.

²⁷ Там само. — арк. 3 зв. — 4.

²⁸ Там само. — арк.3.

2. Жовтневий район. Межі починаються від Святошина (який повністю входить у нього) і далі проходять: по лінії Бабиного Яру, Єврейського кладовища, включає Овруцьку, Ново-Макарівську вулиці по будинок № 58. Смородинський підйом, всю Іполітовську вул., Нагорний, Якубенковський і Катерининський провулки, захвачує вулицю 9 Січня по будинок № 29, вул. Відрадну від 32-го номеру і, залишаючи у межах Петрівки Кмитів Яр, включає всю вул. Мельника до Глибочиці;

далі — захоплює завод ім. Артема і від нього проходить по вул. Артема, включаючи в себе прилеглі до неї вулиці Дику, Монастирську, провулки Діонісівський, Косогірський, Кудрявський, підйом Смирнова і вулиці Грговиця до Короленко.

В цій дільниці в Жовтневий район входять Рильський, Георгіївський провулки, вулиці Стрілецька, Золоторітська і Ворошилова до буд. № 4 (Золоторітський парк і Театральна віднесені до Ленінського району);

далі — Жовтневий район охоплює вул. Франка по буд. № 24 включно (тобто до вул. Леніна), Святославську, частину Тимофіївської до вул. Леніна, всю вулицю Гершуні, вул. Леніна, починаючи від будинку № 64.

Від будинку № 64 — по вул. Леніна межа спускається вниз по цій же вулиці до Галицького базару, включаючи його і всі прилеглі до нього вулиці — Космомольську, Декабристів і Повітрофлотське шосе.

У Жовтневий район входить вся колишня Шулявка разом із Караваєвими Дачами²⁹.

3. Сталінський район. Починається від Поста Волинського, захоплюючи селище Чоколівки і далі проходить по вказаних вище межах Жовтневого району до залізничної колонії, яку включає в себе;

потім — межі Сталінського району проходять по Бульвару Шевченка, захоплюючи вулиці Скомороську, Степанівську, Тимофіївську до вул. Леніна, вул. Леніна до будинків №№ 34–23;

далі захоплює Пирогівську, частково вул. Франка, вул. Леонтовича, з якою виходить на Бульвар Шевченка до вул. Короленка, включає Університет, парк Воровського і по вул. Льва Толстого проходить по Червоноармійській від буд. № 24;

далі — межа Сталінського району пересікає вул. Ворохова, включаючи її по №№ 26–25, захвачує вул. Прозорівську по №№ 36–19 і включає Червоний Стадіон;

захоплюючи вул. Бочкова, Зарудного, Вл. Либідську, межі спускаються до Прозорівського тракту;

і далі — доходять до тракту на Дарницю, включаючи на шляху вулиці Ново-Печерську, Ново-Тверську, Боєнський провулок, Ніжинську, Товарну вулиці і всю Саперну слобідку³⁰.

²⁹ Там само. — арк.3–3 зв.

³⁰ Там само. — арк.3 зв.

4. Ленінський район. Зменшуючись територіально внаслідок відмежування від нього частини району до Сталінки, компенсується частково за рахунок Петрівки. У нього входять завод «Арсенал» та інші підприємства.

Межі починаються від мосту Є.Бош і проходять по взгір'ю у напрямі Петрівки, включаючи в себе всі прилеглі парки, в тому числі Пролетарський сад, Володимирську Гірку;

далі — межа Ленінського району захоплює вулиці Жертв Революції, Короленка, починаючи від № 1 і ділянку вул. Горовиця від вул. Короленка до площі Героїв Перекопу, яка повністю відходить до Ленінського району;

потім — межі проходять по вул. Короленка, включаючи Золотоворітський парк, Театральну, і від №№ 34 і 23 по вул. Леніна повертають по Короленка до Бульвару Шевченка, по якому межа проходить до парку Воровського, який відходить до Сталінського району.

Ленінський район включає в себе вул. Чудновського, Пушкінську, Червоноармійську від № 24 до Воровського і проходить по вул. Борохова, Прозорівській, в тилу Червоного Стадіону повз Вл. Либідського, Ново-Печерського, Ново-Тверського і Боєнського провулків, які відходять до Сталінки, до залізниці, включаючи в себе Теличку³¹.

5. Лівобережний. Це був знову створений маленький район із Слобідок і Дарниці³².

6. Дарницько-Слобідський. Утворюється від Петрівки, Слобідок, включаючи міст ім. Є.Бош і Дарниці. Труханів Острів залишався за Петрівкою.

З квітня 1935 р. президія ЦВК УСРР постановила затвердити постанову київського облвиконкому про утворення Дарницького району і включити до міської смуги міста Києва села Позняки та Осокорки, приєднавши їх до складу району³³. У 1921 р. лівобережна частина Києва називалась Слобідським районом, згодом вона становила частину Печерського і Подільського районів.

На 1936 р. господарство м. Києва та його окремих районів настільки зросло, що радянські районні органи були неспроможні забезпечити їм належне керівництво. Крім того, адміністративні межі районів не збігалися з їх природною конфігурацією, і старе адміністративне районування мало розбіжності з новим партійним районуванням, яке було запроваджено в 1936 р. З метою усунення

³¹ Там само. — арк. 2 зв., 3 зв.

³² Там само. — арк. 2 зв.

³³ Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. — 1935. — № 11–12. — П. 54. — С. 7.

зазначених дефектів, уніфікації радянського та партійного районування, 29 березня 1936 р. Київська міська рада затвердила проект нового адміністративного районування, який передбачав замість існуючих 5-ти районів утворити 8 адміністративних районів: Ленінський, Сталінський, Молотовський, Кагановицький, Петрівський, Кіровський, Жовтневий та Дарницький. Проект вступив у дію з початку 1937 р.³⁴

Шляхом укрупнення Сталінського і Московського районів згідно постанови ЦВК УРСР від 9 квітня 1938 р. утворився Залізничний район³⁵. У 1917 р. він мав назву Солом'янського, з 1925 по 1938 рр. називався Сталінським³⁶.

На 1946 рік існував такий адміністративно-територіальний поділ Києва: Дарницький, Жовтневий, Залізничний, Кагановицький, Ленінський, Молотовський, Печерський, Подільський і Сталінський райони³⁷.

В 1950–60-х рр. кількість районів зменшилась: припинили своє існування Кагановицький і Молотовський райони. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 4 листопада 1961 р. Сталінський район було перейменовано на Радянський³⁸.

У 1957 р. було створено Московський район. З 1917 р. він згадується як Новостроєнський район і частина Міського району, 1921 — як Деміївський район, 1924–33 як частина Ленінського району. У 1925–33 рр. Деміївка, Голосіїв, Корчувате — частина Сталінського району. В 1933–57 рр. мав назву Кагановицького району³⁹.

Згодом районів знову стає дев'ять: Дарницький, Жовтневий, Залізничний, Ленінський, Московський, Печерський, Подільський, Радянський, Шевченківський⁴⁰. 23 травня 1969 р. згідно Указу Президії Верховної Ради УРСР створено десятий район — Дніпровський — за рахунок території Дарницького району⁴¹.

³⁴ ДАК. — Ф.Р-1, оп. 1, спр. 9318, арк. 1–1 зв.

³⁵ Киев. Энциклопедический словарь. К., 1982. — С. 187.

³⁶ Вулиці Києва. Довідник. — К., 1995. — С. 288.

³⁷ Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. — К., 1947. — С. 253.

³⁸ УССР. Районно-административный справочник. — К., 1957. — С. 129; Відомості Верховної Ради УРСР. — № 47. — К., 1961. — С. 527.

³⁹ Вулиці Києва. Довідник. — К., 1995. — С. 289.

⁴⁰ Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. — К., 1962. — С. 78.

⁴¹ Відомості Верховної Ради УРСР. — № 24. — К., 1969. — С. 203.

В 1973 р. районів стає одинадцять. 12 квітня 1973 р. згідно з Указом Президії Верховної Ради УРСР утворюється Ленінградський район за рахунок території Жовтневого і Радянського районів⁴².

3 березня 1975 р. згідно Указу Президії Верховної Ради Української РСР за рахунок території Подільського району створений Мінський район⁴³.

На 1982 р. місто поділялось на 12 районів: Дарницький, Дніпровський, Жовтневий, Залізничний, Ленінградський, Ленінський, Мінський, Московський, Печерський, Подільський, Радянський і Шевченківський⁴⁴.

Наскільки складною і заплутаною виявилася радянська система міського районування, можна бачити на прикладі Ленінського району. Його було створено у квітні 1917 року згідно з постановою Київського комітету РСДРП(б) як Міський партійний район. На початок 20-х рр. він був відомий як Центральний район. В 1921 р. злився з Печерським районом, який одночасно називався Центральним. В січні 1924 р. цей район був перейменований у Ленінський. У кінці 20-х рр. із нього виділився Центральний район, а Печерська частина району продовжувала називатись Ленінським районом. В 1932 році, за новим адміністративно-територіальним поділом міста, райони знову були об'єднані в Ленінський район. В 1936 р. останній був розділений на Кіровський (нині Печерський) і Ленінський райони⁴⁵.

30 грудня 1987 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР було створено Ватутінський район — за рахунок розукрупнення Дніпровського району, а також Харківський — за рахунок розукрупнення Дарницького, Московського і Печерського районів⁴⁶.

18 лютого 1992 р. постановою Президії Верховної Ради України Ленінський район було перейменовано на Старокиївський⁴⁷.

У ході проведення адміністративно-територіальної реформи 2001 р. у Києві було створено 10 районів: Голосіївський (колишній Московський), Дарницький (частина Дарницького і Харківський), Деснянський (Ватутінський і частина Дніпровського), Дніпровський (Дніпровський з частинами Ватутінського і Дарницького), Оболонський (колишній Мінський), Печерський (Печерський з частиною Московського), Подільський (Подільський з частиною Шевченківського), Святошинський (Ленінградський з частиною Жовтневого), Солом'янський (Залізничний з частинами Жовтневого і Радянського)

⁴² Відомості Верховної Ради УРСР. — № 17. — К., 1973. — С. 148–149.

⁴³ Відомості Верховної Ради УРСР. — № 10. — К., 1975. — С. 132.

⁴⁴ Київ. Энциклопедический словарь. К., 1982. — С. 29.

⁴⁵ Там само. — С. 315.

⁴⁶ Відомості Верховної Ради УРСР. — № 2. — К., 1988. — С. 46.

⁴⁷ Відомості Верховної Ради УРСР. — № 20. — К., 1992. — С. 587.

і Шевченківський (Шевченківський з частиною Радянського) райони. До цих районів увійшли такі історичні місцевості:

Голосіївський	Багринова Гора, Голосіїв, Деміївка, Добрий Шлях, Китаїв, Конча-Заспа, Лиса Гора, Мишоловка, Нова Забудова, Пирогів, Самбурки, Саперна Слобідка, Совки, Теличка, Теремки, Феофанія, Чапаєвка, Ширма
Дарницький	Дарниця, Княжий Затон, Нова Дарниця, Осокорки, Позняки
Деснянський	Троещина, Вигурівщина, Куликове, Лісовий масив
Дніпровський	Березняки, Воскресенка, Комсомольський масив, Ліски, Микільська слобідка, Русанівка, Стара Дарниця, Труханів острів
Оболонський	Кинь-Грусть, Оболонь, Пріорка, Пуща-Водиця
Печерський	Печерськ, Аскольдова могила, Берестове, Бессарабка, Звіринець, Клов, Козине болото, Липки, Паньківщина, Саперне поле, Черепанова гора, Чорна гора
Подільський	Поділ, Берковець, Біличе поле, Виноградар, Вітряні гори, Гончарі, Копилів, Куренівка, Каталка, Плоське, Рибальський острів, Щекавиця
Святошинський	Академмістечко, Біличі, Борщагівка (Братська Борщагівка, Микільська Борщагівка, Михайлівська Борщагівка, Петропавлівська Борщагівка, Софіївська Борщагівка), Галагани, Святошин
Солом'янський	Батієва гора, Відрадний, Грушки, Жуляни, Залізнична колонія, Кадетський гай, Казені дачі, Караваєві дачі, Кучмин яр, Олександрівська слобідка, Протасів яр, Солом'янка, Чоколівка, Шулявка, Совки
Шевченківський	Вовчий яр, Волейків, Дігтярі, Дорогожичі, Євсейкова долина, Кожум'яки, Кудрявець, Лук'янівка, Нивки, Реп'яхів яр, Сирець, Стара поляна, Татарка, Юрковиця

Отже, протягом ХХ ст. у Києві відбувалось дуже багато адміністративно-територіальних змін. Поліцейські частини, що існували на початку 1917 р., уже в кінці року стали районами, у 1919 р. місто було поділено на комуни, пізніше — на поліцейські дільниці. У 1920 року у місті було відновлене районування. Постійно коригувалися межі районів. Те, що райони були підпорядковані різним відомчим органам, призводило до незлагодженості у управлінні.

Найвний стан джерел ставить дослідника перед проблемою розбіжностей у датах створення тих чи інших районів. В різних джерелах, не кажучи вже про офіційні документи, вказані різні дати заснування, що призводить до численних розбіжностей у працях істориків і пошуковців-аматорів. Окрім того, є розбіжності у датах включення тих чи інших місцевостей у межу Києва. Найвірогіднішим джерелом у даному разі доводиться вважати, поряд з архівними першоджерелами, газетні публікації тих років, про які йде мова.